

SZEMLE

XVI–XVII a. lituanika Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje. Katalogas. – Lithuanica saeculi sexti decimi et septimi decimi ex Bibliotheca Academiae Scientiarum Lithuaniae. Catalogus. Sudarė/Concinnaverunt Daiva Narbutienė, Violeta Radvilienė, Dalia Rauckytė-Bikauskienė. Vilnius, 2007. Lietuvos mokslų akademijos biblioteka. XXVIII. 502 l.

A Litván Tudományos Akadémia Könyvtára 1957-ben alakította ki a Régi Könyvek Tárát, amelynek feladatai közül az egyik a litvánokra és Litvániára vonatkozó régi könyvek feltárása, nyilvántartása és az ezekről szóló információk közzététele. A gyűjteményt az Akadémia egy jelentős bibliofil, Tadas Vrublevskis (lengyelesen: Tadeusz Wróblewski, 1858–1925) hagyatékával alapozta meg, de napjainkban is módszeresen törekszik a gyarapítására.

A közép-európai népek történelmi, nemzeti tudata mindig nagyobb területet tart 'patriá'-nak, mint amit a mostani államhatárok kijelölnek, illetőleg számos terület (így az ottani kulturális örökség is) több nép kulturális öntudatának a része. A litván és a lengyel nép története hosszú ideig közös volt, de összefonódik az orosz, a lett és ugyanígy a magyarok történetével is. Éppen ezért érdekes a katalógus bevezetőjében olvasható okfejtés arról, hogy mit jelent a szó: 'Lithuanica'. A könyvtári 'patrioticum' megfogalmazása minden itteni nép esetében hasonló: területi patrioticum (vagyis a mindenkori történelmi területen megjelent valamennyi kiadvány), nyelvi patrioticum (vagyis az illető nép nyelvén írt valamennyi szöveg), szerzői patrioticum (vagyis az illető kulturális közösség tagjának tartott személy művei), tartalmi

patrioticum (vagyis az illető népre és országra vonatkozó, bárhol megjelent, bárki által írt mű). Az egyes népek közti vitákat az okozza, hogy a „mindenkori” országot mint területet másként értelmezik; ugyanígy vitáznak egyes szerzők nemzetiségi hovatartozásáról, de még a nyelvi patrioticum is diszkusszió tárgya.

A most ismertetett kötet szerzői elemzik a 'Lithuanica' kifejezés értelmezési lehetőségeit, és végül a mostani katalógus minden olyan kötet leírását tartalmazza, amely a litvánokkal kapcsolatba hozható vagy a mindenkori Litvániáról szól, és nem litván nyelvű. A nyelvi patrioticum a litván nyelv esetében nem vitatható, nehezen téveszthető össze mással. Litván nyelven pedig a 16. és 17. században a Litván Nagyfejedelemségen kívül nem adtak ki könyvet.

A kötetben 966 kiadvány (1046 kötet) leírását találjuk meg; az első 1501-ben jelent meg (Elucidarius errorum ritus Rhutenici. Krakkó), de 1550-ig mindössze 9 kiadvány található a gyűjteményben, majd a 16. század második feléből további 105. A legtöbb kötet Vilniusban jelent meg, de jelentős a krakkói és a varsói kiadványok száma is. Összesen azonban 16 európai város szerepel a nyomdahelymutatóban.

Nyelvi összetétel szerint a gyűjtemény négyötödét a latin és a lengyel teszi ki; emellett viszonylag sok a német, és előfordulnak orosz nyelvűek is. Mivel a 'Lithuanica' értelmezésébe beletartozik bármely litvánnak tartott személy bármilyen témájú, bárhol kiadott nem litván nyelvű műve is, a mostani katalógusban szereplő tételek műfajilag nagyon sokfélék: a történeti vagy a földrajzi irodalomtól a halotti beszédeken és az országgyűlési iratokon át a bibliamagyarzatokig minden előfordul.

A kötet szerzőinek nem jelent gondot, hogy ki a litván szerző. Korrekt módon azonban gyakran kerül a litván névalak mellé a lengyel névforma is. A gyűjtemény könyvtáron belüli története is jól jelzi a történelemből természetesen következő egyezést a „collectio Lithuanica” és a „collectio Polonica” közt, hiszen ez utóbbi, megszüntetett gyűjteményi rész nagyobb része átkerült az új nevet nyert könyvtári osztályra.

Az egyes kötetek leírása a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően tartalmazza a provenienciadatokat is. Egy nevet már említettem, mint akinek a magánkönyvtára megalapozta az Akadémia Könyvtárának patrioticumgyűjteményét; ugyanígy kiemelhető a vilnusi lutheránus egyház (Unitas Lithuanica; lengyelül: Jednota Litewska) könyvtára, amelynek anyagát jelentős részben itt őrzik. A possessorok mutatója persze nagyon gazdag: a lengyel és litván nemesi családok nevei, illetve a terület szerzetesi közösségei nagy számban fordulnak itt elő.

A katalógus kiadása több fontos dolgot jelez a 21. századi Európa számára. Legáltalánosabban azt mondhatjuk, hogy üzenet az európai politikát alakítók számára, hogy a „kulturális sokféleség megőrzése” sokkal fontosabb, mint azt politikai szóvirágként kimondva (hiszen olyan jól hangzik) gondolnák. A kulturális sokféleség egyben sokféle nézetet is takar; ezekről is jó lenne beszélni. Minden egyes kis kulturális közösség ragaszkodik saját múltjához, számon tartja annak valamennyi kicsiny jelét: ha ez csak annyi, hogy Martinus Cromerus Lengyelország-története (Historia rerum Polonicarum) foglalkozik a litvánokkal, akkor ezt is patrioticumnak, vagyis „atyai örökség”-nek tartják, merthogy az. Ahogy a lengyeleké is, meg a magyaroké is, sőt, mert Erdélyről is szó van benne, a románoké is. Ahogy kisajátítani semmi értelme – ahogy a más népekre türelmetlenül gondolók teszik –, úgy elfeledni sem szabad: ha elfelejtjük a történelmet, akkor nem a konfliktusok okát szüntetjük meg (amint sok technokrata gondolja), hanem mások tapasztalatának a megismeréséről mondunk le.

A katalógus könyvként való megjelenése pedig az archiválás szándéka mellett azt is jelenti, hogy az emlékezet megőrzésének, az arra vonatkozó ismereteknek az elterjesztésére még ma sem

elegendő egy potenciálisan rendelkezésre álló adatbázis. A könyv külön figyelemfelkeltő tényező.

MONOK ISTVÁN

Omnis creatura significans. Tanulmányok Prokopp Mária 70. születésnapjára. Essays in Honour of Mária Prokopp. Szerk., előszó: Tüskés Anna. Bp. 2009. Centrart Egyesület, 442 l.

Úgy tűnik, hogy a magyar művészettörténeti kutatásoknak az elmúlt években jeles esztendei voltak már csak azért is, mert három kiválóságuk a közelmúltban töltötte be 70. életévét, s ez alkalomból nemcsak gazdag életművükre kellett emlékeznünk, hanem annak is tanúi lehettünk, hogy mennyi tanítványuk és tisztelőjük van az országhatáron belül és kívül. Előbb Prokopp Mária, majd Marosi Ernő és Galavics Géza professzorokra emlékezett a világ. Ne feledkezzünk el persze a fiatalabb, 65 éves Kovács Andrásról sem (Disputatio de quodlibet. [Nyelvtanilag igazán helyesen de quolibet lenne!] Marosi Ernő tiszteletére. Bp. 2010. ELTE BTK, <http://www.btk.elte.hu/dynpage6.exe?f=btke&p1=m:FomenuH&p3=x:FomenuV1,Entry-203&p4=f:5&id=NW-111>. Bonum ut Pulchrum. Essays in Art History in Honour of Ernő Marosi on His seventieth Birthday. Eds.: LÍVIA VARGA, LÁSZLÓ BEKE, ANNA JÁVOR, PÁL LÖVEI, IMRE TAKÁCS. Bp. 2010; „Ez világ, mint egy kert...” Tanulmányok Galavics Géza tiszteletére. Szerk.: BUBRYÁK Orsolya. Bp. 2010; Liber discipulorum. Tanulmányok Kovács András 65. születésnapjára. Szerk.: KOVÁCS ZSOLT, SARKADI NAGY EMESE, WEISZ ATTILA. Kolozsvár, 2011. Erdélyi Múzeum Egyesület – Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány).

A most bemutatandó, Prokopp Máriaát köszöntő kötetből az is kiderül, hogy ő Marosi mellett még Pap Gáborról mint hajdan volt egyetemista társáról is igen elismerően szokott nyilatkozni tanítványai előtt. De éppen ez az utóbbi eset azt is mutathatja, mennyire nem csupán a tehetség számít, hanem a tudományos módszertannak és alkotói szorgalomnak is mennyire meghatározó jelentősége van egy-egy életmű alakulásában. Szerencsére ezek az utóbbi tényezők mind megvoltak Prokopp Mária esetében,